

СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СЕМАНТИЧНИХ ГРУП СЛІВ У ПОЕЗІЇ П. СКУНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 28.

УДК 811.161.2'38 «Скунць»

Чикут В. Стилiстичне використання семантичних груп слiв у поезiї П. Скунця; 8 стор.; кiлькiсть бiблiографiчних джерел – 11; мова – українська.

Анотація. Стаття присвячена проблемам вивчення мовностильових особливостей поетичних творiв. Основну увагу придiлено стилiстичному використанню семантичних груп слiв (синонiмiв, антонiмiв) у поетичнiй спадщинi П. Скунця.

Ключовi слова: авторський стиль, П. Скунець, семантичнi групи, синонiми, антонiми.

Поетична творчiсть П. Скунця суттєво доповнює сучасну українську мову новими явищами, якi заслуговують уважного вивчення дослідників-лінгвістів, адже мовна норма в художніх текстах гнучкіша, багатогранніша, орієнтована на різноманітні стилістичні варіанти і на досягнення ефекту естетичного впливу на читача.

Твори П. Скунця засвідчують неабияке багатство його мовного словника, починаючи від архаїзмів і церковнослов'янізмів, широко вживаної нейтральної лексики і закінчуючи неологізмами та діалектизмами. Причому, як справжній художник, нейтральним лексемам він надає у відповідному контексті цілком нового, яскраво виразного відтінку. Часто робиться це для утворення мовних образів-символів. Можна стверджувати, що в поета є улюблені образи-слова, словосполучення, якi визначають його бачення світу, його ставлення до найболіочіших суспільних проблем.

Мовний авторський образ тим яскравіший, чим майстерніше використовуються різноманітні мовностилістичні лексичні засоби. Тут важливо, що «...стилiстична природа слова може полягати як у тому, що воно визначає специфічне обличчя стилю, так і в тому, що в певних, стилістично зумовлених межах воно може вживатися в будь-якому функціональному стилістичному оточенні» [10, с. 56]. Це міркування дуже важливе для аналізу лексичних засобів, яким керується автор у творенні свого мовного образу.

Мета нашої статті – охарактеризувати мовностильові особливості поезій П. Скунця, зокрема проаналізувати використання автором синонiмiв та антонiмiв, дiбрати iлюстративний матерiал, який би розкривав мовну манеру його письма.

У художній мові іноді письменники вдаються до нагромадження синонiмiв з метою надати висловленню переконливості, експресії, підкреслити те чи те інтонаційне забарвлення мови. Ось лише кілька таких прикладів з віршів П. Скунця:

Лягли, за обрiй простяглися

і все скували, що жило [9, с. 58].

<...> та воно навiяло думки

про сiреньке сите iснування,

вiд життя закрите на замки [9, с. 61];

У вірші „Зима 1998-го” використано синонімічний ряд дієслів на позначення руху, переміщення. Адже зима *завітала* не просто – в *Бiлий дiм iде*,

подалася у готель, попросилась до попа, приплеклась, де чути сiв, нацивила торгаша, прибрела до мужлана, нагодились до сiвця, прибудились до вдови, зупинилась у вдови [9, с. 501 — 502].

Поряд з лексичною синонімією у поетичній мові письменники застосовують і контекстуальну, нефіксовану словниками синонімію. Контекстуальні синоніми — слова і вирази, якi позначають предмет у невластивому для них переносному значенні. «Контекстуальні синоніми творяться в процесі індивідуального акту мовлення в тому разі, коли мовцеві не вистачає наявних у мові або відомих йому синонімів для передачі тієї чи іншої думки з необхідними для цього змістовими і стильовими та оцінними нюансами; причиною появи контекстуальних синонімів може бути також неможливість з якихось причин — соціальних, побутових, естетичних — назвати якусь реалію її прямою, незауваженою назвою» [10, с. 127]. До цього прийому нерідко вдається і П. Скунець:

Мені щасливо, не ляжливо,

Тремтить трепета на горі [9, с. 58];

<...> вiд похвал слейних, молитов.

Кадять їм щодня пісні усердні [9, с. 61];

Ви сiвці життя, поети [9, с. 62].

Вжиті у тексті синоніми стилістично виконують функцію взаємного або перехресного уточнення:

Та, може, дружбу розіб'є

життя-биття шалене [9, с. 63].

Слова-синоніми виконують і функцію підсилювання, тобто вживаються в тексті з уточнювально-підсилювальною метою:

Беруть зiвоти,

Хилить сон жаский [9, с. 67].

Загалом суспільно-політична поезія П. Скунця останніх років насичена словами-синонімами, якi значно розширюють свою семантичну суть у конкретному контексті. Образ рідної неньки України постає у поета *вiчною Катериною*, яка не лише покинула дитя через безчестя, а й тому, що найрідніші люди відреклися від неї. У Катерини не залишилося доброти в серці, її «<...> витягли з-під льоду живою, кажуть. Тільки без душі» [9, с. 440]. Неспроста «поетична мова — це свобода у виборі лексико-семантичної сполучуваності й досягнення ефекту поетичної несподіванки...» [1, с. 463]. Образ-символ *Батьківщини* по-різному розкриває поет в

інших поезіях однойменного циклу, вживаючи цілу низку означень, інколи синонімічних, а деколи — протилежних. Україна — **Ярославна й Терпелиха, й Катерина із байстрям, звиродніла, бездомна чеченка, мільйони разів пережита, нетрібна, боса, й на волі німа, бліда і худа, глуха і незряча, окрадена, в обіймах Пілата, молода й безголова**, її шлях — **від повії до жєбращки**. Це — не синівське прокляття, а скоріш — докір і біль безмежно люблячого сина. Ці образи-символи України відмінні від традиційних для українських поетів як *матері, калини, бандури, пісні, яворової коліски* і т. ін. Тут доречно згадати думку А.Науменка про смислово-семантичне навантаження лексичних одиниць, які використовують майстри літератури: «... кожне слово художнього твору, крім словниково-національної (денотативної) семантики, має ще одну, загальноконтекстуальну (конотативну), і лише наприкінці свого буття воно вказує третій зміст — індивідуально-авторський (асоціативний)» [6, с. 143].

Нетрадиційні синоніми-символи добирає поет і до образів *мова* та *слово*:

**слово облудне,
слово бездітне
від переблуду** [9, с. 399].

Цікавим у поезії П.Скунця є використання семантичних синонімів, які в авторській інтерпретації набувають антонімічних значень:

**Навіть смертю —
тільки не вмиранням.**

**Карою,
але не покаранням.**

**Піднести життя
— не животіння.**

**Принести порив,
а не хотіння.**

**І грозу накликати,
не мжичку.**

**Пронести ім'я своє,
не кличку** [9, с. 160].

У поетичній мові оригінально використовуються слова з протилежним лексичним значенням — антоніми. У художньому творі антоніми застосовуються при протиставленні автором одного явища другому або в разі необхідності розкрити внутрішню суперечливість певного явища. П.Скунць досить часто вдається до вживання антонімів саме для розкриття суперечливості оцінок, почуттів, емоцій. Наприклад:

**Ти мені залишив не народ — колектив,
де — підлегли й вожді, і ніякого друга**
[9, с. 499].

Антонімічні відношення в тексті відіграють певну стилістичну функцію, найбільш виразними є зіставлення, протиставлення й антонімічна градація.

У поезії П.Скунця часто трапляється зіставлення, суть якого полягає в тому, що слова антонімічної пари використовуються з метою порівняння тих чи інших реалій:

**Коли сліпому віршу дам життя,
То згине він, мов на повітрі кріт** [9, с. 49];
<...> **щоб богів небесних переїсти,**

а земним вклоняються богам [9, с. 61];

Одних із вас родила давнина

Така ж наївна в кривді, як і в правді <...>
[9, с. 96];

Стає вогонь не ворогом, а другом <...>
[9, с. 119].

Використовує поет антоніми і з метою протиставлення:

Я знаю —

великій силі

наказує слабість не раз. <...>

Я знаю —

мужі всевладні,

що зроду не знали поразки,

були, як ніхто безпорадні <...>

Я знаю —

в маленькій чарці

топилося велике горе.

Я знаю могутній розум,

Що здався душі слабій [9, с. 128—129];

Судити пізно. Людина вмерла.

Життя писало, а смерть зітерла [9, с. 82].

Часто П.Скунць вдається до антонімічної градації, що допомагає більш яскраво, з певною напругою передати те чи інше явище:

<...> **працював у будні, слав у свято** ...

Та й добра нікому не зробив.

Не шукав розради в небезпеках,

Спокоєм безмірно дорожив.

Не нажив ворогів запеклих...

Але й друзів справжніх не нажив [9, с. 62];

«Була Україна!» — мимрили слабі.

«Україна буде!» — говорили сильні
[9, с. 121].

У використанні семантичних груп слів П.Скунць, з одного боку, продовжує кращі традиції художньої літератури, а, з другого, вносить свій індивідуальний підхід, що диктується мовним чуттям та сучасними тенденціями слововживання. Індивідуальні, авторські акценти поета розсувають рамки традиційних тлумачень слів, їх семантичний обсяг збагачується. Поєднання різностильових елементів, їхнє контрастне зіткнення є також характерною ознакою індивідуального стилю поета.

Поет з надзвичайною повагою ставився до кожного слова рідної мови, намагаючись відкрити читачеві усю його красу, семантичне багатство, неповторність і емоційно-експресивну силу. Про це засвідчують його твори усіх періодів, акцентуючи ставлення автора до зображуваних явищ, подій дійсності. Адже він уживає багато таких слів, що відсутні в словнику української мови, але є звичними для українця кінця минулого і початку цього століття. Їх стилістичні функції значно розширюються, коли вони стають матеріалом художнього за-собу поета. Одним словом П.Скунць умів передати суть цілого явища, важливої проблеми, тому його майстерність втілювати за допомогою мовностилістичних засобів актуальні проблеми часу та одвічну філософську сутність особистості чекає вивчення і дослідження.

Література

1. Єрмоленко С. Поетична мова / С.Єрмоленко // Українська мова. Енциклопедія [редкол. Русанівський В., Тараненко О., Зяблюк М. та ін.]. — К. : «Укр. енцикл.», 2000. — 752 с. : іл. — ISBN 966-7492-07-9.
2. Іванишин П. Поезія Петра Скунця (Художнє вираження національно-духовної ідентифікації ліричного героя) [Текст] / П.Іванишин. — Дрогобич — Львів, 2003. — 291 с. — ISBN 966-538-129-6.
3. Ігнатівич О. Один не означає — сам [Текст] / О.Ігнатівич // Скунець П. Один. — Ужгород : Два кольори, 2000. — С. 5—24. — ISBN 966-7781-01-1.
4. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту [Текст] / М.Крупа. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. — 416 с. — ISBN 966-07-0297-3.
5. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: Підручник [Текст] / Л.І.Мацько, О.І.Сидоренко, О.М.Мацько [за ред. Мацько Л.І.]. — К. : Вища шк., 2005. — 462 с. — Бібліогр. : с. 454—460. — ISBN 966-642-274-3.
6. Науменко А. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики) [Текст] / А.Науменко. — Вінниця : Нова книга, 2005. — 416 с. — ISBN 966-7890-95-3.
7. Пономарів О. Стилїстика сучасної української літературної мови [Текст] / О.Пономарів. — К. : Либідь, 1993. — 248 с. — Бібліогр. : с. 244. — ISBN 5-325-00448-4.
8. Русанівський В. Історія української літературної мови [Текст] / В.Русанівський. — К. : АртЕК, 2001. — 391 с. — Бібліогр. : с. 382. — ISBN 966-505-041-9.
9. Скунець П. Один [Текст] / П.Скунець. — Ужгород : Два кольори, 2000. — 536 с. — ISBN 966-778-01-1.
10. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика [Текст]. — Кн. 5 [за заг. ред. І.К.Білодіда]. — К. : Наук. думка, 1973. — 588 с. — Бібліогр. : с. 583—584.
11. Чикут В. Різновиди синтаксичних конструкцій у поезії П. Скунця / В.Чикут // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. — Донецьк : ДонНУ, 2011. — Вип. 22. — С. 225—229.

Віта Чикут

СТИЛИСТИЧЕСКОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЕМАНТИЧЕСКИХ ГРУПП СЛОВ В ПОЭЗИИ П.СКУНЦА

Аннотация. В статье рассматриваются лингвостиллистические особенности поэтических текстов. Внимание акцентируется на стилистических функциях семантических групп слов (синонимов, антонимов) в поэтическом творчестве П. Скунца.

Ключевые слова: индивидуально-авторский стиль, П Скунец, семантические группы, синонимы, антонимы.

Vita Chykut

STYLISTIC USE OF SEMANTIC GROUPS OF WORDS IN POETRY P.SKUNTSYA

Summary. The article deals with the problem of stylistic features using language in a poetic text. The article focuses on the stylistic features of the synonyms, antonyms of the poetic works.

Key words: individual author's style, P. Skunts, semantic groups, synonyms, antonyms.

Чикут Віта – кандидат філологічних наук, Карпатський інститут підприємництва ВНЗ «Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»», доцент кафедри української мови та літератури.